

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית ט"ז, ט"ז)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת בא תשפ"ב • גליון נ"ו • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס

סוכה מב:

איש לפי אכלו תכסו על הש"ה (יב, ד).

מצות 'למנויין' - אינה שיהא מצווה באכילה אלא שיהא ראוי לאכילה

בגמרא סוכה (מב:), דקטן שיכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר 'איש לפי אכלו'. ועיין שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן סה) שכתב רבינו משה דסוכה להטעים הכוס לתינוק הנימול^א.

ואינו מובן, דלא מיבעיא למאן דאמר (עיין נדרים לו.) שה לבית אבות לאו דאורייתא^א, דאין הבן צריך להיות מנוי כולל, רק אפילו למאן דאמר דאורייתא, שפיר יכול להיות מנוי כיון שראוי לאכילה, ואילו לא היה ראוי לאכילה יהיה שלא לאוכלו, אבל כיון שראוי לאכילה שפיר יכול להיות מנוי. שהרי אין צריך שיקיים האוכל מצוה, רק שבעלי הפסח צריכים שיאכלוהו לאוכלים מנויין, ואילו היה צריך שיקיים האוכל מצוה, הרי אפילו היה הבן מגיע לחינוך לא היה מועיל בזה דבר, דחיוב חינוך רק דרבנן (עיין נזיר כט.) ואילו מצות אכילת הפסח הוא מן התורה, ואם כן אין מצות החינוך מועלת דבר בקיום מצות אכילת הפסח, ומה שאין כן לענין ברכה דבאה רק להוציא המחויב, וכיון שאין בקטן הנימול חיוב כלל - דגם חינוך ליכא ביה (עיין רש"י ברכות טו: ד"ה במה), אם כן הרי היתה הברכה להוציא את הפסח, והווי ליה ברכה לבטלה, ומה ראה בזה מאכא.

הנהגה מה שכתבת, דמצות הפסח רק שיהיה נאכל אבל לא שהאוכל יקיים מצוה, כן הוא גם בשאר קדשים קלים דנאכלים לנשיהם ולבניהם (עיין יבחים נה), והיינו בנים הקטנים, דאילו היה צריך שתהיה האכילה עצמה קיום מצוה, היה המאכיל כזית קודש לקטן - דלאו בר מצוה הוא - מבטל מאותו

הזית מצות אכילתו, ועל כרחך דהמצוה רק שיהיה נאכל, ועל כן גם קטן שהוא ראוי לאכילה מקיים בעל הקודש המאכילו מצוה - בראותו שיהיה הקודש נאכל, כן נראה לענ"ד.

בית הארז; ארצות יוסף

מערכת בבל ח"ה, רדוש ב

ואכלו את הבשר בלילה הזה (יב, ח).

אכילת קדשים נחשבת להקרה על גבי המזבח

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק כא) והובא בילקוט (פרשת בראשית רמז לה), וז"ל: הגיע ליל יום טוב של פסח, קרא אדם לבניו, אמר, עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחיהו, הקריבו גם אתם לפני בוראכם כו', עכ"ל.

וקשה, דהקרבנות פסח איננה בליל יום טוב של פסח רק בערב פסח, ורק אכילת הפסח הוא בליל יום טוב, ומה זה שאמר אדם 'בלילה' זה עתידין ישראל להקריב^ב.

וצריך לומר, דקרי לאכילה - 'הקרה', דכיון דמשלחן גבוה קזכי (עיין ביצה כא), חשיבא האכילה עצמה כאכילת המזבח, והרי זה כענין שהזוהר (תצוה קפג) קורא לאכילת שתי הלחם 'לאתוקדא על מסבחה', וכך גם הפרקי דרבי אליעזר כאן קורא לאכילת הפסח 'הקרה'. ועיין מה שהארכתי בזה בקונטרס גבורות שמונים (אות נא ד"ה ולפי"ו - ועיין) ובמפתחות שבסוף הספר (אות יט), דכיון דאכילת קדשים משלחן גבוה קזכי, חשיבא האכילה גם כן אכילת גבוה, וכאילו היא גם כן הקרה על המזבח, עיין שם היטב^ב, והנה יש ראייה מבוארת לסברא הנ"ל, דהאכילה חשיבא הקרה, גם מדברי הפרקי דרבי אליעזר הנ"ל, ובאתי רק להעיר.

גליוני הש"ס

עירובין צ:

והיה לך לאות על ידך וגו' (יג, ט).

טעמים לאיסור הנחת תפילין לנשים

איתא בעירובין (צ:), מיכל בת כושי היתה מנחת תפילין, ולא מיחו בה חכמים. עיין רש"י (ד"ה ולא מיחו) ותוספות (ד"ה מיכל) ענין איסור הנחת תפילין לנשים^א. ועיין מה שכתב בזה בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן יא)^א. ועיין שלטי הגבורים ראש השנה (דף ט: מדפי הר"ף ד"ה אין מעבדין), וז"ל: וכן אסור לנשים להניח תפילין כו', מפני שאנא כדרך החיצונים שעוברים על דברי חכמים, ואינן רוצין לדרוש המקראות כמותן, עכ"ל.

ועיין ספר חידושי גור אריה (עירובין שם ד"ה מולא) כתב: דכיון דכתיב בתפילין (דברים כח, ז) 'כי שם ד' נקרא עליך', אין ראוי שיהיה נוטל השם^ב להיות נקרא עליו - אם אינו מחויב בדבר, ועל זה נאמר (להלן כ, ז) 'לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא', עכ"ל.

ולפי זה, ראוי שיהיה איסור זה גם בהנחת תפילין בשבת - למאן דאמר (עירובין שם) שבת לאו זמן תפילין. וקצת קשה לפי זה הא דחשבין ליה (שם צה) בשבת דרך מלבוש גם למאן דאמר הנ"ל, ודוק^א.

ועיין עוד בספר חידושי גור אריה הנ"ל (שם ד"ה לא), דכתב גם כן כזה דאפילו למאן דאמר (שם צו:) דתפילין לאו מצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום נשים פטורות מתפילין ולא נאמרה המצוה להם, מפני שאין כבוד לשם ד' שיהיה נקרא על אשה, עכ"ל. והוא חידוש גדול, וגם צריך עיון דלמאן דאמר (עיין תוספות ברכות ו. ד"ה אלו) דדרשא ד'וראו כל עמי הארץ כי שם ד' וגו' (דברים כח, ז) אלו תפילין שבראש (ברכות שם) - הכוונה אתפילין שבראש דווקא אבל לא אתפילין של יד, אם כן אכתי תתחייב בהנחת תפילין של יד.

דקזכי באכילתם... דאכילה זאת היא משלחן גבוה ונחשבת אכילת גבוה - לא אכילת הדיוט, כמו שהארכתי כבר באתון דאורייתא כלל ב (ד"ה עד כה) דכל דמשלחן גבוה קזכי באכילה - הוי האכילה אכילת גבוה ומזבח ולא אכילת הדיוט כלל^א. ועיין בקצת פלוגתא רש"י ותוספות, עיין מה שהאריך רבינו באתון דאורייתא כלל ב ד"ה והנהגה (ד"ה עז).

(ז) דרש"י מפרש הטעם משום: 'דהוי כתוספת על דברי תורה, שפטרה נשים ממצוות עשה שהזמן גרמא (עיין קידושין כט:), ובתוספות מייאנו בפירושו, וכתבו: 'משום דתפילין צריכין גוף נקי (שבת מט), ונשים אין זריעות לזוהר'.

(ח) וז"ל: 'נדחקו רש"י ותוספות דמהיכתי יתיי למחות. ויש לומר כדאיתא בעירובין ק: עשרה קלות נתקללה חוה... עטופה כאבל, והא קא משמע לן דלא תימא שיש למחות בידה, כיון שהיא עטופה כאבל לא תניח תפילין, ואף על גב דכל ימי אבילות חוץ מיום ראשון מניחין תפילין (עיין י"ד סימן שפ"א סק"א), מכל מקום מביעי ליתובי דעתו, כדאיתא ביוהר דעה גדולה' (גם בשבת הבכי לא יניח תפילין, ונשים דבשעת התפילה דמעטת מצויה, וגם אינה יודעת לזוהר ביתובי דעתה'.

(ט) כי תפילין הם שם, עיין גליוני הש"ס רשימות לירושלמי ברכות אות כג, ועיין עוד ברכות נז. המניח תפילין בחלום יצפה לגדולה, שנאמר 'וראו... כי שם ה' נקרא עליך... אל תפילין שבראש, עיין שם, ועיין גדולה' הרי הוא ענין שם, וכמבואר ברש"י בראשית יב, ב ד"ה ואעשר לגוי גדול, ודו"ק (עיין גליוני הש"ס חלה פ"ב מ"ג).

(י) וכן כתב רבינו מהם בחידושי על התורה בפרשתנו יג, ט, הובא בקובץ ישורון חלק יד דף כד, עיין שם.

(בתוספת 'הסברא מבוארת אצל בחידושי'), שם אות לב ד"ה באופן ב' יש; אתון דאורייתא כלל ב ד"ה עד כה: ציונים לתורה כלל לט דף ס: ד"ה וכתבתי. וראה ספר חדרי מצות - להגאון רבי יוסף חיים דוד רייך ז"ל תלמידו המובהק של רבינו בענין ד' חלק מצוות עשה שהזמן גרמא אות ג: "...פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בפסחיהו עז, דלרבי אליעזר דהציץ מרצה על אכילתו יש לומר דגם האכילה נחשבת כקרבן - ועל כן הציץ מרצה, ורבנן דשם סברי דאין האכילה נחשבת כקרבן - ועל כן אין הציץ מרצה. ועוד יותר נראה לומר דפליגי אי אכילת כהנים כאכילת מזבח, ועיין גבורות שמונים למורי שליט"א, ועיין עוד וזבחים ט. דוחין קדשים הנאכלין כו', ומקשי אטו חטאת כו', ומשני קדשים הנאכלים לכל אדם, ויש לבאר דאכילת חטאת ואשם דכהנים נחשב כאכילת מזבח, ואולם מתוספות שם ד"ה דוחין, אין נראה כן^א.

(ו) כי להאריך, דגבורות שמונים איירי מאכילת כהנים - כאשר כתב רבינו עצמו במפתח שם ריש אות יט, דבאות נא שבתוך הספר: 'מבואר בארוכה - דאכילת כהנים בקדשים כיון דמשלחן גבוה קזכי, חשיבא אכילתם אכילת גבוה ומזבח, ונחשב להקרה' עיין שם, והוא על כרחך לפי שיטת התוספות בבא קמא יב: ד"ה ומחיים, דרק בהם אמרו משלחן גבוה קזכי עיין שם, אמנם באמת גם דבריו אלה כאן - דאיירי מאכילת פסח שהיא קדשים קלים ונאכלים לבעלים - וכן ומתאים לפי שיטת רש"י בבא קמא שם ד"ה אבל לאחר שחטיה, דגם בקדשים קלים אמרין בהם דמשלחן גבוה קזכי, וכמובן בפשיטתו. וכבר כתב רבינו כן להדיא בציונים לתורה כלל לט דף ס: ד"ה וכתבתי, גם לשיטת רש"י: 'לדעת רש"י... דבעלים נמי בקדשים קלים משלחן גבוה קזכי - הוא

(א) שנשאל במהוה שמל וברך על הכוס ולא טעם רק הטעם לתינוק הנימול, אם הוא ברכה לבטלה, ובתוך תשובתו כתב: "שכיון שהברכה נעשית בשביל המצוה שנעשית בגופו שהיא מספיק להטעימו, ואף על פי שאין מי שאינו בן דעת ראוי לחינוך, כיון שהוא טועם היין לא גרע מקטן שיכול לאכול כזית צלי שאביו שוחט עליו את פסחו... ואף על פי שהפסח אינו נאכל אלא למנויין מן התורה".

(ב) מן התורה אין הקטנים צריכין להמנות בשה עם בני חבורה, אלא אוכלין ממנו אף על פי שלא נמנו עליו, דאף על גב דאין פסח נאכל אלא למנויין (יבחים טו), הני מילי בראיין להמנות אבל קטנים דלאו בני הכי לית לן בה, ר"ן נדרים שם.

(ג) עיין תוספות פסחים פט. ד"ה אלא; ותוספות גיטין כה. ד"ה אי; שם ס: ד"ה שאני.

(ד) כבר עמד בזה בודי רענן להמגן אברהם ז"ל בילקוט שמעוני שם אות לד, וכתב דלאו דוקא ליל יום טוב של פסח, אלא כלומר הגיע זמן ליל י"ט של פסח, וכן כתב הגאון הרד"ל בביתאורו לפרקי דרבי אליעזר אות יח: "דבליל אין זמן הקרבה לקרבן (מגילה פג), ואף ב'קרבן אמרו בירושלמי פרק קמא דמגילה (ה"ב) דלילה פסול, עיין שם, ועל כרחך הגיע ליל י"ט של פסח דכאן שאמר ליה הקריבו גם אתם כו', היינו שיקריבו בארבעה עשר לצורך הלילה". וראה עוד שו"ת דברי יהושע ח"ה ענינים שונים סימן ה ד"ה יש, דבדקדוק נקטו הלשון בליל חמשה עשר, עיין שם דברים מחודשים.

(ה) בחידושי זה האריך רבינו - "במקומות רבות", כאשר כתב בגליוני הש"ס ירושלמי זרעים כרך ג אות קנב. וראה עוד ע' פנים לתורה אות טו

"שבעת ימים מצות תאכלו" (יב, טז)

מצה בשבעת ימי החג הפסח - רשות או מצוה

מתוך: גליוני הש"ס פסחים לח. ~

הפסח גם בחול המועד למצוה - על כל פנים, ואף דנקט 'ידי חובתו', זה אטו לילה הראשונה, אבל הנפקותא הרי היא בכל הפסח, דאם בא לקיים מצוה זאת לא יעשנה במצוה של מעשר שני, ועל כן לא אמר ב"יום טוב' רק בפסח - היינו כל הפסח ואפילו חול המועד.

ומה שאין כן באתרוג הנפקותא רק ביום טוב, דאפילו בזמן הזה דלולב ניטל כל שבעה (סוכה מא.), מכל מקום 'לכם' (ויקרא כג, מ; עין סוכה כט.) הא לא בעינן רק בראשון כמבואר ריש לולב הגזול (שם), ועל כן שפיר נקט באתרוג 'ביום טוב' ובמצוה 'בפסח'.

ועינינו עוד מה שכתבתי על הגליון פסחים (צ. ד"ה כיון). ועינינו **רוקח** (סימן שסג ד"ה על הטבילה) מה שכתב שם, וז"ל: על אכילת מצוה על אכילת מרור אין 'עיקר' אלא לילה הראשונה, עכ"ל. משמע גם כן דמצוה כל שבעה, רק דעיקר מצוה בלילה הראשונה, ואף על גב דדיבר גם ממרור, מכל מקום משום מצוה הוצרך למינקט תיבת 'עיקר', עיני שם.

מיותרים ואינם כדאים להכתב, רק כוונתו כיון דאינו חובה מוכרחת רק מצוה - אין טעון ברכה, אלא דאילו היה הכרח מפאת שאי אפשר להתענות, אזי גם ההכרח על ידי דבר אחר סוף סוף הרי מוכרח לקיים מצוה זאת וראוי שיטעון ברכה, ומה שאין כן עתה דאפשר לאכול דברים אחרים כו', עיני שם היטב.

ועיני בכל בו (סימן עא) מה שכתב שם קושית הבעל המאור הנ"ל ותירוצו, וגם תירוץ הרב שמואל שקילי ז"ל דתירץ באמת כן דמצוה הרי איננה מצוה כלל, עיני שם היטב והוא פשוט, ואם כן מדלא כתב הבעל המאור ז"ל כן, על כרחך דסבירא ליה דמצוה הוא מצוה כל שבעה וכו"ל. וכן משמע לשון שו"ת הרא"ש (כלל כג אות ג) עיני שם. **והפני יושע** (פסחים כח: ד"ה בשעה) כתב כן לרבי שמעון, ובחידושי כתבתי דלכולי עלמא הוא כן, והרבית ראייתו.

פסול ד'לכם' - שייך במצוה כל הפסח ובאתרוג רק ביום טוב והוא הכוונה גם בפסחים (שם), דבפסח יש נפקותא בכל

בגמרא פסחים (לח.), מצות של מעשר שני, לדברי רבי מאיר (דאמר בקידושין נד: מעשר שני מומן גבוה, רש"י) אין אדם יוצא בה ידי חובתו 'בפסח' כו' (דבעינן מצוה שלו ולא של גבוה, רש"י). אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר אין יוצא בו ידי חובתו 'ביום טוב' כו'.

הא דנקט במצוה 'בפסח' ובאתרוג נקט 'ביום טוב', אף על גב דאין סוכות קרוי סתם יום טוב יותר מפסח. מזה ראייה למה שכתבתי בחידושי, דמצות - מצוה היא כל שבעה, דאם אוכל מקיים מצוה, אלא דחובה היא רק בלילה הראשונה, ודאמרינן (עיני פסחים קכ.) כל שבעה רשות, הוא כמו תפלת ערבית רשות (ברכות כו:; עיני תוספות שם כו. ד"ה טעה), וטובא דכוותה מצוה של רשות, והארכתי בחידושי בראיות רבות.

וכן מוכח מדברי הבעל המאור (פסחים דף כז: מדפי רי"ף), מהקושיא שהביא דלמה אין מברכין על אכילת מצוה כל שבעה, עיני שם היטב מה שכתב שם בזה. ואילו לא היה מצוה כלל רק איסור לאכול חמץ לבד, אזי היו כל דבריו

(מצות), דהא בסוף פסחים (קכ) משמע, דהא דאין מצות אכילת מצוה אלא בלילה הראשונה לא ידעינן אלא מרומיא דקראי, כתוב אחד אומר שבעת ימים תאכל עליו מצות, וכתוב אחד אומר (שם שם ח) 'ששת ימים תאכל עליו מצות', ועל כן דרשינן מה שביעי רשות אף ששה רשות, ואם כן לרבי שמעון אפשר דלית ליה הך דרשא - דדריש להאי רומיא דקראי למילתא אחרייתא לענין חדש וישן, כדאייתא בספרי פרשת ראה (פסיקא פא) והובא שם בילקוט (סימן תתקד) עיני שם. ועיני מנחת חינוך מצוה י אות יג ד"ה והנה בפסחים, שהביא דבריו אלה ומוסיף והולך לפי דבריו, עיני שם

ח וכבר העיר גם כן על הפני יושע בשו"ת **לחם שלמה** או"ח סימן צ אות א, דדבריו צריכים עיני מפסחים צא: דמבואר שם דרבי שמעון מודה לתנא קמא לגבי מצוה, דבראשון חובה מכאן ואילך רשות (ופליג רק לגבי פסח). וכן העיר על המנחת חינוך במה שהסכים לדברי הפני יושע, **במנחת סולת** מצוה י אות ד ד"ה ומ"ש - הא, **ובמנחת חדשה** שם אות ג ד"ה ובמה שתמך, ראה הגהות **עשירית האיפה** - להגאון רבי שמואל עקיבא שלעזינגער שליט"א אב"ד שטראסבורג - על המנחת חינוך שם אות צ.

ט גם **ברש"ש** פסחים לח. ד"ה מצות, העיר: 'לכאורה יפלא, מדוע במצוה הזכיר שם הפרטי מהיום טוב, ובאתרוג שם הכללי ולא פרטו - בשם סוכות'. וראה שם שביאר באופן דומה קצת, בהקדמו: 'בווא וזאראך חכמת לשון חכמינו ז"ל...'. ועיני עוד שו"ת **ציץ אליעזר** ח"י סימן כז ד"ה ובחיפוש.

י שהביא שם: 'חידוש מספר קרבן חגיגה סימן ט, דאגב דשרי ליקח במעות פסח שניתורתו למצות מצוה (עיני פסחים צ), יכול ליקח בהם גם כן מצוה לכל שבעת הימים'.

יא ומצות מרור בודאי דאינו רק בלילה הראשונה.

יב וראה עוד **גליוני הש"ס** ירושלמי מועד כרך ד אות צח, שהעיר דבריו אלה - דכל שבעה אם אוכל מקיים מצוה אלא דחובה היא רק בלילה הראשונה - בבאור דברי הירושלמי סוכה פ"ב ה"ז, עיני שם.

בחמדת ישראל קונטרס נר מצוה חלק העשין לדעת הרמב"ם אות לד, והביא שם דעת הגר"א **במעשה רב** סימן קפה, דמצוה לאכול כל שבעה (ולדברי הגר"א אלה, נראה שכוונן בערך השלחן סימן תעה סיני ע"ה: "ודע דכך מקובל...". עיני שם), ועיני עוד בזה **בדעת תורה** או"ח סימן תעה סעיף ז. ועיני **ספר המצות לרס"ג** עשה נו דף רמט: ד"ה ומיהו.

ראה ספר **חדרי מצות** - להגאון רבי **יוסף חיים דוד רייך** ז"ל תלמידו המובהק של רבינו בבענדין - חלק מ"ע דוחה ל"ת אות יז, שכתב בתוך דבריו: 'מצות מצוה, כתבו המפרשים דהוי מצוה דרשות - עיני **חדרים**, ועיני **בעל המאור** סוף פסחים, שהקשה מדוע לא מברכין על אכילת מצוה כל שבעה, עיני שם, ומבואר דהוי מצוה דרשות כל שבעה, ועיני ספר **שדי חמד** האריך להביא כל הדעות הסוברים כן, ולא זכר דברי רבינו שכבר הוכיח כן מדברי הבעל המאור.

וכדעתם וכדעת רבינו, מבואר להדיא גם בדברי הרמב"ם **במורה נבוכים** ח"ג פרק מג: "פסח... היותו שבעה ימים - מפני שהיקף השבעה הוא היקף בינוני בין היום השמיני והחדשי הירחי... ואכילת מצוה אילו היה יום אחד - לא היינו מרגישים בו ולא היה מתבאר ענינו, כי הרבה פעמים יאכל האדם מין אחד מן המאכלים שני ימים או שלשה, ואמנם יתבאר ענינו ויתפרסם בהתמיד אכילתו היקף שלם".

ו שכתב: "יש מהגאונים **ספר העתים** בשם גאון, הובא **בפסקי הרא"ש** הלכות תפילין סימן טו) שאמר, שאין להניח תפילין בחול המועד, שאין צריך אות, שהן עצמן אות שאסור בעשיית מלאכה בדבר שאינו אבד, ועוד, שחייב בישיבת סוכה בהג, ובפסח חייב באכילת מצוה" עיני שם, הנה דאיירי בחול המועד וחייב אכילת מצוה חשיב אות, הרי משמע גם כן דמצוה הוא מצוה כל שבעה (וחול המועד בכלל), ועיני שו"ת **קול אריה** סימן ל ד"ה מתכבד, ובשו"ת **דברי יציב** או"ח סימן י אות א.

ז ז"ל הפני יושע: "אפשר לומר, דלרבי שמעון בכל שבעת ימים אכילת מצוה מצוה כפשטא דקרא (דברים טו, ג) שבעת ימים תאכל עליו

א כי רק לשון 'חג' מצינו דקאי על סוכות יותר מפסח, כמבואר במשנה תמורה יח. ובגמרא שם: עיני שם היטב, ועיני לשון הירושלמי סוכה פ"ב ה"ז, נאמר חמשה עשר 'בפסח' (ויקרא כג, ו) ונאמר חמשה עשר 'בחג' (שם שם ו, ו) כו' עיני שם, (ועיני שו"ת **התם** סופר י"ד סימן רכב אות ג ד"ה ומש, דבלשון בני אדם - סתם חג הוא חג הסוכות. וראה **רבינו בחיי** בפרשתנו י ט כ"ח ג' ד"ה, דהכוונה לחג השבועות, עיני שם מילתא בטעמא). אבל לשון 'יום טוב' לא קאי על סוכות יותר מבפסח.

ב דהכוונה בזה דחובה ליכא, אבל מצוה מיהא איכא. והאריך רבינו בזה **בציונים לתורה** כלל כה ד"ה ולפענ"ד; וע"ע ביצה; ד"ה והנה נזכרתי - ולהלן. ועיני עוד **בית האוצר** מערכת ב כלל ט אות ג; **גליוני הש"ס** ברכות כו. בתוספות ד"ה טעה.

ג לשון הבעל המאור: "ויש ששואלין באכילת מצוה, מה טעם אין אנו מברכים עליה כל שבעה כמו שמברכים על הסוכה כל שבעה, דהא גמרינן שלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות בין במצוה בין בסוכה כדאייתא בפרק הישן (סוכה כו.). ויש להשיב לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצוה, והיה יזון באורז ודוחן וכל מיני פירות, מה שאין כן בסוכה שאין יכול לעמוד בלא שינה שלשה ימים (עיני נדרים טו) והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה. והיינו דאמרינן בשבת בפרק רבי אליעזר (קלא) מצוה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר, מנא ליה לרבי אליעזר הא, אי מסוכה מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים. והו טעם שמברכין על הסוכה כל שבעה ואין מברכין על מצוה כל שבעה, וטעם נכון הוא".

ד כדוגמת מצות ישיבת סוכה דטעונה ברכה כל שבעה, מפאת דמוכרח לקיים המצוה על ידי שינה - על כל פנים, דאי אפשר שלשה ימים בלא שינה, ראה הערה הקודמת.

ה מה שהוכיח רבינו מדברי הבעל המאור - דסבירא ליה דכל שבעה הוא מצוה, כבר הביא דבריו הגאון בעל ערוך לנר בשו"ת **בנין ציון** ח"ב סימן מו, אמנם הוא ז"ל חולק עליו (וכן כתב בפשיטות **דורך פיקודיך** מצוה י חלק המחשבה אות א. וקדם בזה המהרהר ז"ל **במנחות השם** פרק לו ד"ה והיה היום). וראה עוד מה שכתב הכלי חמדה ז"ל

ידוע תדע

ימרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

מה הטעם לכך שערב פסח הוא 'מועד'? והאם יש בו חיוב שמחה?

תשובה ל'ידוע תדע' מפרשת וארא: מה הטעם שגזר הקב"ה על בני ישראל שיהיו משועבדים במצרים ארבע מאות שנה דוקא? ראה **אוצרות יוסף** דרוש ב פסיקא קמב

ישנת חרצים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

תגליון פתגמין ותימרון חידושיא (א)

עובדות נפלאות אודות כח החידוש המופלא של רבינו ועל דרכו בזכירת ורשימת החידושים שעלו ברעינו

עבר עליהם בעיון, וכשמצאם נכונים הכניסם בספריו.

ואכן, לפי עדות כמה מבאי ביתו של רבינו, עיניהם ראו ולא זר כיצד התעורר רבינו שוב ושוב, לאחר תנומות קצרות של דקות אחדות, רושם את חידושי וחוזר אל יצועו.

ידים עסקניות בתורה

למרב הפלא, נראה הדבר בחוש על רבינו גם בעת שינתו המעוטה. וכך סיפר הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל, שבדידיה הוי עובדא: בהיותו בעיר קראקא והוא צעיר לימים, לקחו אביו בשבת בבוקר אחר התפלה לביתו של רבינו, להתברך בברכת שבתא טבא. קרה פעם והרבנית יצאה החוצה ואמרה כי הרב נח כעת ואי אפשר להיכנס. ביקש האב שתרשה להם להיכנס עם בנו, כדי שיראה כיצד ישן גדול בתורה... כשנכנסו התגלה לעיניהם מחזה נהדר: רבינו יושב על כסאו וישן, אך ידיו פועלות ומתנועעות כמי שכותב חידושי תורה!...

זוכר כל הוה אמינא!

עדות מפליאה ביותר העיד בו ברבינו רעהו הטוב כנפשו, הגאון המפורסם רבי מאיר אריק זצ"ל, שגם כל הוה אמינא מחידושי היה זוכר, גם אם לא נשאר כך למסקנא דמילתא!

מסירות נפש לחידושי תורה

בהקדמה לספר "חוסן יוסף", מגלה רבינו עד כמה מסר גופו ונפשו למען חידושי תורתו, בהם ראה משימת קודש, מייעודי חייו עלי אדמות. כי הנה באותה תקופה סבל מכאב עינים, "והיתה מלאכתי נעשית על ידי זולתי", מפי יקרא אליו והוא כותב על הספר:

משום כך מנתצל רבינו ש"יש הרבה שיבושים", ולמרות שעבר על דפי הספר והגהן, "עדיין יש שיבושים". לדוגמא: "הרבה פעמים אותיות יודין ארוכים כמו ויין".

ולא זו בלבד שעקב כאב עיניו היה קשה לו לקרוא ולכתוב, הרי ש"גם הדיבור היה קשה עלי ר"ל", ועל כן נאלץ להרצות את חידושי בדרך קצרה, שלא כדרכו להרחיב בביאור דבריו בשפה ברורה ובנעימה. כיון שכך, מבקש רבינו מאת לומדי הספר, "לעיין במתינות...", כי הדברים "נאמרים בעומק גדול ביה".

קולמוסים רבים נשתברו ורבים הם התיאורים אשר בפי תלמידי חכמים וגדולי תורה, מאז דורו של רבינו ועד היום, בדברם נשגבות ונפלאות על כח חידושו המופלא של רבינו, שהיה מוחו הפורה כמעייין המתגבר בתורה והפליא פלאות.

כך היה מורגל עוד משחר טל ילדותו, לרשום חידושים רבים שעלו ברעינו תוך כדי לימודו, וכך נהג עד יומו האחרון, כאשר כל עוד בו נשמתו, המשיך ללמוד בעל פה ולחדש חידושים בתורה. עד שגם בשכבו על ערש דוי, סמוך להסתלקותו לשמי מרום, ואף גם בשעות הגסיסה, ראוהו עושה בידי תנועות של כתיבה.

גם בשבתות וימים טובים, היה לעתים כותב באצבעו באויר, כנראה גם מתוך רגילות לרשום את החידושים העולים במוחו.

לא חלי ולא מרגיש

סיפר צורב אחד מן המיוחדים, שהשתוקק להיכנס אל רבינו, אך הרבנית סירבה לתת לו רשות כניסה, וכך אמרה: "הרב עוסק כעת בכתיבת חידושי תורה, ופניו כלפי הכותל, ומרוב ההעמקה לא ירגיש מהנעשה סביבו. כך מסוגל הוא לכתוב במשך שש שעות!". רק כאשר הפציר בה, הרשתה לו להיכנס, ואכן התגלתה לפניו מחזה נשגב זה.

ותלמודו בידו

תיאור מעניין מצינו בספר 'עלי תמר' על ירושלמי, בתוך דבריו הנפלאים על גדלות תורתו של רבינו, כיצד נראה היה רבינו בעת הרצאת חידוש אשר חידש בדברי רש"י ז"ל:

"ידידי הרב הגאון ר' יוסף בלומנפלד ז"ל ראב"ד בפה ת"א, שהיה תלמידו של הגאון אמר לי, שכאשר אמר חידוש בדיוקו של רש"י, היה מעביר האגודל על האצבע הסמוכה, כאילו תופס דברי רש"י באצבעותיו, בחינת ותלמודו בידו!".

בחלום אדבר בו

עוד מבאי בספר 'עלי תמר', מפי חכם אחד ממקורבי רבינו, שהרבה חידושים נתחדשו לו לרבינו בחלום הלילה ונשתקעו בספריו, אבל לא גילה הדבר לרבים. כי כך היה דרכו, כאשר נתחדשו לו חידושי תורה בחלום, מיד כשהתעורר ירד ממשכבו, הדליק את הנר ורשמו. למחרתו

ואודות 'ספר החלומות', במדורנו בגליון יג - פרשת כי תשא תשפ"א עמוד ג.

(ה) ספר 'האהבה לתורה' - באנגלית עמוד 106.

(ז) מפי הגאון רבי יהושע געלדצהלער זצ"ל.

(ז) ומשם הצטוטוטים הבאים.

(ח) זכור לטוב יינו של רבינו, ר' יוסף מורגנשטרן ע"ה, שמסר לנו את כתב-היד של חיבור זה, ומתוך הכתב אכן ניכר הדבר שנתכב על ידי כמה כותבים. אמנם נראה ברור בכתב-יד, כי אחרי תקופה שנתרפאה עיניו עבר רבינו על כל מילה ומילה ותיקן הרבה תיקונים בכתב יד קדשו.

(א) נכד רבינו ברישומי התולדות עמוד 46. וכן סיפר הרב יוסף מתת' ענגיל ז"ל מקווינס, ששמע מהר"ר שמואל פלעש ז"ל מוויינא. וכן מובא בספר 'רב רבנן' (עמוד תקס), בשם הגאון רבי שמואל הלוי וואנזער זצ"ל בעל 'שבט הלוי'.

(ב) מפי הגאון רבי יהושע געלדצהלער זצ"ל ראש ישיבת 'אור ישראל' בקווינס ובעמח"ס 'קדשי יהושע', ששמע מהגר"ר ישראל פיקאוסקי זצ"ל.

(ג) זרעים כרך א', בהקדמה שם אות ו.

(ד) ראה בארוכה אודות החלומות המופלאים של רבינו

הנני בהערות אחדות על הגליון הנפלא 'אברך', ותשואות חן חן לכם.

(א) בגליון פרשת ויגש (עמוד א) הבאתם אודות הנידוי של יהודא. ואפשר להוסיף עוד כמה מראה מקומות: עי' ברמב"ם הלכות ת"ת פ"ז י"א, שתלמיד חכם שנדה עצמו וכו' מפר לעצמו. והקשה הראב"ד, אם כן יהודא למה לא התיר לעצמו, וכן יעקב למה לא התירו, ועיי"ש בכסף משנה שתיריך דיעקב היה סבור דכיון שקיים יהודא נדרו לא היה צריך התרה. וכך כתב רבינו בחיי, עיין שם, ועיין עוד במגדל עוז. ובחידושי הפר"ח תמה על הכסף משנה דלא מסתבר דיעקב טעה בזה, אלא יהודא טעה שאינו חייב נידוי ויעקב היה סובר דיהודא יתיר נדרו, עיין שם, ועיי' במשנה למלך הלכות שבועות פ"ו ה"ג.

(ב) הקשה (שם) איך נרמז ב'אנכי אעלך' וגו' דנקנסה עליו מיתה וכו'. הפשט הוא פשוט, דרש"י פירש 'אעלך' - אחר מיתה, ויהא קבור בארץ ישראל, אם כן נרמז שנקנסה עליו מיתה.

ומה שפירש דנרמז מיתה בראיית הגמל וכו', נראה עוד, על פי מה דאיתא בדרשות ר"י אבן שועיב פרשת שופטים, דהגמל הורג כל בריה שרואה אותו בעת שעוסק בד"א. ועיי' שבועות ל"ד ע"א ברש"י ד"ה האוחר בין הגמלים. ועיי' בפירש מתנות כהונה בראשית רבה פ"ה ס"ט דהריר שיוצא מפיו של גמל מזיק לכל מי שנוגע בו, ע"כ. אם כן מובן, דהרואה גמל סימן שנקנסה עליו מיתה ר"ל וניצול, דכתב בספר ליקוטים מפרדס, דאדם הראשון קראו גמל על שם שגומל חסד, דנושא משאות כבדים, עיי"ש.

וגמל, הואיל ואתי לידן נימא בה מילתא. עיי' בספר מנחם ציון פרשת שמיני וז"ל: דאי אפשר למינים טמאים לחיות רק על ידי קדושה המקיימה ממינים טהורים, ולכן יש ממוצע ביניהם. כמו גמל יש לו סימן טהרה אחד, ועל ידי זה יש חיות קדושה לכל מיני בהמות טמאות, עכ"ל.

ועל זה נראה להסביר מה שהביאו התוספות מנחות פ"ד ע"א בד"ה שגובהו, מדרש דהכבשים של קרבן תמיד היו מרכיבין אותן על גמלים, וכן איתא בירושלמי פ"א פ"ז ה"ג. וצ"ב למה דוקא גמלים, ולהנ"ל ניחא דהגמל קיבל קדושה על ידי הכבשים שהקריבו בבית המקדש, כדי שישפיע חיות לבהמות הטמאות.

(ג) מה שנמנע החסיד לגדור וכו' (שם עמוד ד), דסגולת מזל שבתאי לבטל כל מחשבות האדם, כדאיתא במסכת שבת קנו ע"א, האי מאן דבשבתאי יהי גבר מחשבתיה בטלין, עיי"ש במהרש"א שפירש דהכוכב שבתאי משמש בתחלת ימי השבת, לפי סדר תחילת הימים וכו', והוא ממונה על החורבן וביטול והשבתת כל דבר, ולכן מלאכה אסורה בו ביום, והיינו גבר דמחשבתיה בטילין, וכדאמרין באותו חסיד שחשב בשבת לגדור שדהו וביטל אותה מחשבה ולא גדרה לעולם ונעשה לו נס, עכ"ל. ובזה ניחא מה שמורגל בפי העולם, שאם מדברים בשבת דבר חול אודות נסיעה וכדומה, לא יתקיים הדבר, ולהנ"ל מובן.

וכדאי להעתיק פירוש האריז"ל, מובא בספרי החיד"א, דחסיד זה היה לגלול של המקושש שחילל שבת ונתקן במעשה זה, אם הררה בשבת לתקן הפרשה לא קיים מחשבתו. וזהו מרומז במה שנעשה לו נס וצמח לו צלף-חד, הוא צלפחד, עכ"ל.

(ד) בגליון פרשת ויחי (עמוד א) הבאתם דלא שייך עבודה זרה אם נקבר בקרקע וכו'. הפירוש הוא, שאם הוא בקרקע לא נעשה ע"ז, אבל ודאי לא מהני לקבור בקרקע אם היה עבודה זרה קודם. והא דכתב בפרשת וישלח (כ"ב ב) שטמן יעקב את העבודה זרה תחת האילן, כבר תמה כן הרמב"ם שם, ועיי"ש שכתב שמדינא היה מותר שכבר בטלה הע"ז.

אך יש לעיין מהא דאילן אשירה אסור, והטעם עיי' בעבודה זרה מ"ה ע"א או שהיה שם ע"ז תחת האילן, כן ס"ל לרבי עקיבא, אם כן ניחא שהיה קודם ע"ז, אבל לתנא קמא דאסור אילן אשירה שהיתה תפיסת יד אדם קודם שנטענו, עיי"ש ברש"י, ועבדו כשהיה כבר אילן, אמאי לא אמרינן שבטל לקרקע האילן ואיך נעשה עבודה זרה. ועל כרחך צריך לומר כיון שאינו טמון בקרקע אלא האילן הוא בגלוי, ואע"ג דמחובר לקרקע נאסר, ודו"ק.

(ה) מה שתמה (שם) על רש"י כריתות ב' ע"ב, נראה פשוט על פי שכתבו הרשב"ם והחוקוני בפרשת אחרי טעם של כיסוי הדם בעפר, כדי שלא

כל השביעין הביבין!

לראשונה מזה צ"ד שנים
הופיע ויצא לאור הספר המפורסם:

אוצרות יוסף שביעית בזמן הזה

יסודות וגררי מצות השמיטה בזמן הזה

מאור תורתו הבהיר של

שר התורה זגאון הגאונים

הגה"ק רבי יוסף ענגיל זיע"א

בתוספת קונטרס

תפארת יוסף

בו נאספו פנינים יקרים מכל ספרי רבינו
על משניות וירושלמי מסכת שביעית
וכל עניני שמיטה

ההבטחה כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי
האחרונה אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון!
שמחוללת פלאים:

להצטרפות: מוקד אוהבי תורה: 1800-200-855

מכון אוהבי תורה

שעשועי יוסף

פרפראות נבלאות בעניני דיומא

הרהור בעסקיו בשבת

בשאלת יעב"ץ (סימן קס"ב) כתב: אף על גב דהרהור בעסקיו מותר (שבת קי"ג), היינו
במחשבה גרידא, אבל לא מתוך הכתוב, ודו"ק. ועוד, בעסקיו דווקא מה שצריך להם, ולא
להוסיף עליהם, עכ"ל. ולא ידעתי מנא ליה.

גליוני הש"ס שבת קנ. ד"ה הרהור מותר

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com

כל הזכויות שמורות למכון "אוהבי תורה" - להודרת ספרי שר התורה הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל - מאנסי יצ"ו

Cell: 845-216-8677 | Email: ohaveitorahengel@gmail.com

יהא ראוי לאכילה, כיון דמעורב בעפר. וזה כונת רש"י בבטלה אגב ארעא,
היינו להעפר, ואחר כך כי אכל אוכל עפר, פירוש שמעורב בעפר.

(ו) מה שמפרש הגאון זצ"ל בפסוק 'דן ידין עמו' דקאי על ראש השנה וכו',
על פי זה יש לפרש סוף הפסוק 'כאחד שבטי ישראל', על פי ש"ס הוריות (ו).
דגמירי דכל השבט לא מכליא, אבל כאן דכל עם ישראל הם כשבט אחד, אם
כן אפשר לדון, דרק כל שבט לא מכליא, ולא חלק משבט.

(ז) הביא (שם עמוד ב) הרבה מראה מקומות דאין למדין מלפני מתן תורה. ולולי
דמסתפינא אמינא, הטעם דאין למדין מלפני מתן תורה, דאפשר דלפני
מתן תורה יש להקל טפי, ואם כן יש לומר דרק קולא לא ילפינן מלפני מתן
תורה, כגון מה שכתבו תוספות במועד קטן דאבל הוי שבעת ימים, דמקשה
הירושלמי דלמא הוי כחג שמונה ימים, דכתיב 'הפכתי חגיכם לאבל', ואם כן
אין ללמוד מלפני מתן תורה, דלפני מתן תורה קיל טפי.

ועל פי זה מובן רוב מראה מקומות שציינו הגר"ע, דהתם הוי חומרא שנהגו
לפני מתן תורה, ועל כן נוהג גם אחר מתן תורה. וכן איתא במשנה חולין ק'
ע"א, והלא מפני יעקב נאסר גיד הנשה, ואז נהג בטמאה, אם כן על כרחך נוהג
גם אחר מתן תורה בטמאה, דלא יכול להיות לפני מתן תורה חמיר טפי מאחר
מתן תורה, ודו"ק.

(ח) עי' בשדי חמד ח"א מ"א ע"ב, שהביא דדבר שיש בו טעם למדין מקודם
מתן תורה, ובזה מיישב כמה מקומות דלמדין. ועיי"ש בשד"ח ח"א דף קס"א
ע"ב שהביא עוד כמה כללי בזה, מתי כן לומדים מקודם מתן תורה.

(ט) בגליון פרשת שמות (עמוד א) הביא דענוה מרבה חיים, והביא כמה מראה
מקומות. ויש להוסיף חגיגה ה' ע"א דמוסיף השנים לצורבא דרבנן המעביר
על מדותיו, עיי"ש ברש"י בד"ה דמעביר במיליה.

(י) דן אי משה רבינו היה כהן או לוי, ותמה אי היה כהן איך היה כשר לעבודת
הלוי. ולכאורה יש להקשות גם כן איפכא, אי היה לוי איך היה כשר לעבודת
כהן, עיי"ש.

ויש לצייין דברי הראב"ד בפירוש על מסכת תמיד (כ"ח ע"א) שהביא קושיא
בשם ר' שמואל החסיד ע"ה, איך ילפינן דהלוים צריכין לשמור בבית המקדש,
מהא דשמר משה, הא משה היה כהן. ותוכן תירוצו הוא דאיתא בזבחים (ק"ב)
דאע"ג דמשה היה כהן, מכל מקום לא רואה נגעים, אם כן לא היה משה כהן
לכל מילי, ולגבי נגעים היה לו דין לוי, ממילא היה לו דין כהן ודין לוי. כן
מסבירים המפרשים בראב"ד, ולכן היה כשר לעבודת לוי ולעבודת כהנים,
ודו"ק וניחא הכל.

(יא) הביא (שם) ראה דהלן בעיר באמצע דרכו עדיין הוי בגדר הולכי דרכים,
והביא כמה מראה מקומות.

ויש להוסיף, דעל פי זה מובן דברי הרמ"א ביו"ד (סי' רנ"ג) בשם המרדכי,
דמי שיש לו מאתיים זוז אסור לו ליקח מן הצדקה, אך מי שהולך מביתו בדרך
ונוסע מעיר לעיר לקבל כסף, כל הדרך שהיה בדעתו ליסע כשהלך מביתו
נקרא פעם אחת, ואפילו נתנו לו מאתיים זוז בעיר אחת, יכול לקבל יותר,
עיי"ש. ועל פי הנ"ל מובן שפיר.

(יב) דן אי יש חיוב שמחה בשבת, ועי' ספרי בעלותך 'וביום שמחתכם' לרבות
שבת. אבל נראה לתרץ כל המקומות דביום טוב עיקר שמחה לגוף ובשבת
עיקר השמחה היא לנשמה על ידי שירות ותשבחות, כדאיתא במדרש רבתי
בראשית (ב-ג מ' משה הדרש).

(יג) הקשה (עמוד ד) מה לו הרהור בעסקיו ומה לו דיבור, דהרהור גם כן מבטל
עונג שבת. ונראה על פי דכתבו המפרשים דמצאנו דכתוב דיבור והכונה הוא
מחשבה, ופירשו דעיקר הוא המחשבה, אבל אין המחשבה מבורר שפיר אלא
על ידי דיבור, כי רק אז מבורר היטב המחשבה. ואם כן יש לומר, דבמהרהר
אינו מבטל כל כך העונג שבת, דלא נתברר היטב הרהור, אלא על ידי
הדיבור מתברר היטב המחשבה, ואז מבטל העונג שבת, ולכן אסור הדיבור.

בידידות ובברכת התורה, עלו והצלילו

הק' שמאי קהת גרוס הכהן

(חבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת ובעמח"ס 'שבט הקהתי' ושא"ס)